

05.11.2017

רעות ברנע

האמנית מאיה ז"ק שולפת מהזיכרון

ז"ק, זוכת פרס מפעל הפיס לאמנויות, מנסה בעבודותיה לתת לזיכרון ממשות. "אולי זה קשור למות אמי, והחיפוש אחר העקבות שלה ב"

"יש בי רצון לנבור בעבר, לשחזר אותו ולחפש איזו אחיזה שתציל אותו מהשיכחה". כך אומרת האמנית מאיה ז"ק, שזכתה לפני כחודש בפרס מפעל הפיס לאמנויות ולמדעים על שם לנדאו לשנת 2017. ז"ק (41) היא אחת האמניות הישראליות המסקרנות שיוצרות כאן בשנים האחרונות. היא בוגרת בצלאל ו- weissensee berlin בגרמניה. היא עובדת במגוון רחב של מדיות, מרישום דרך הדמיות מחשב וכלה בעבודות וידאו שהן בעצם סרטים קצרים לכל דבר.

"בתשע השנים האחרונות עבדתי במהלך אחד ארוך שכולו עוסק בזיכרון, בקשר בין זיכרון והיסטוריה ובדרך בה אמנות יכולה לעבד את הזיכרון. הניסיון להציל אותו נעשה תוך כדי הידיעה שאני לא יכולה להציל אותו. אבסורד נואש שמורכב משתי מוטיבציות סותרות שמתקיימות במקביל."

למה הנושא הזה כל כך מעסיק אותך?

"זה עניין שהעסיק אותי באופן אישי מאז ומעולם. ביהדות יש לזיכרון מקום חשוב, אבל הוא גם משהו בסיסי וטבוע בכל חברה ואדם. אנחנו לא יכולים לחיות ולהתקיים בלי זיכרון. זיכרון השואה שאני מתעסקת בו באופן ספציפי בעבודות, קשור באימה שאני חשה נוכח היעלמות העדים, התפוררות המסמכים וקלות ההכחשה. ואולי זה קשור גם למוות של אמא שלי כשהייתי בת 20. שאלת הזיכרון קיבלה עוד רובד אחרי מותה, המחשבה על משהו שהוא כל כך גדול ומשמעותי עבורנו כמו אמא, ועל איך אפשר לחיות אחרי ההיעלמות הזאת, מה נשאר, היכן העקבות, איפה וכיצד היא ממשיכה לחיות ב".

צילומים: אלעד שריג

תערוכת היחיד האחרונה שלה הוצגה במוזיאון ת"א לאמנות באפריל 2016 וזכתה לביקורות מפרגנות מאוד, בעיקר בעיתון "הארץ". בתערוכה הציגה ז"ק את טרילוגיית הסרטים עטורת הפרסים – "טרילוגיית הזיכרון", המורכבת משלוש עבודות וידאו בנות 20 דקות כל אחת – "אמא כלכלה", "חוק שחור לבן" ו"אור נגדי" (כך נקראה התערוכה), לצד מייצבים, עבודות שעוסקות בשחזור של חללים, רישומים והדמיות מחשב.

ב"אמא כלכלה" עסוקה הגיבורה בחישובים מתמטיים שמביאים בסופו של דבר לידי אפיית קיגל, ב"חוק שחור לבן" מתנהל משחק שחמט על לוח גדול על ידי שני כלבי פודל, וב"אור נגדי" הגיבורה היא ארכיבאית שחוקרת את חייו של המשורר הגרמני פאול צלאן ובעצם "נכנסת" בעצמה אל תוך המסמכים והתמונות ההיסטוריות.

בעבודות הוידאו שלה היא האחראית על כתיבת התסריט, עיצוב החללים והתפאורה, והבימוי. "אלה לא דברים שלמדתי, אני פשוט עושה אותם ונאבקת כל פעם מחדש. האלמנטים הפלסטיים כמו הרישומים, האובייקטים והפסלים שנכנסים לתוך הסרט באים באופן יותר טבעי."

האמנית מאיה ז"ק. "נאבקת מחדש" צילום: אוראל כהן

"מארכיבאית לאלכימאית"

בשלושת סרטי הטרילוגיה ישנה דמות מרכזית שהיא דמות נשית. "ב'אמא כלכלה' היא סוג של פקידה אבל אולי גם עקרת בית שבדיעבד הבנתי שיש בה הרבה מאמא שלי. כל הסרט הוא בעצם כוריאוגרפיה של פעולות, כמעט הדגמות, שדומות לאופן בו היא היתה אוהבת להדגים וללמד אותי דברים. ב'חוק שחור לבן' הדמות הנשית היא יותר מדענית וב'אור נגדי' היא ארכיבאית שנמצאת בתוך ארכיון וחוקרת את דמותו של המשורר הגרמני-יהודי פאול צלאן. אפשר להגיד שהארכיבאית היא מעין שלוחה שלי. בהדרגה היא מתייצבת מול היצירה שלו כשווה בין שווים ומתחילה 'להתערב' – לנקוט פעולות לא סטנדרטיות – היא נכנסת למרחב התמונות, מזיזה את הדמויות. היא הופכת מארכיבאית לאלכימאית של זיכרון. היא לוקחת את הזיכרון הארכיוני, המת, שנמצא בעבודות שכתובות בדיו יבש, והופכת אותו לזיכרון חי."

מה בהמשך? יש לך תוכניות להרחיב את הטרילוגיה?

"לא, היא תישאר טרילוגיה. אני עוסקת הרבה בשאלה איזה סוג של עבודות אפשר לעשות אחריה. ההיסטוריה והזיכרון הם נושאים עצומים ועמוקים ואפשר להמשיך ולגלות בהם פנים ויקומים חדשים כמובן. מעבר לזה, אני עוברת תהליך אישי (ז"ק בהיריון ראשון עם תאומות) שאני די סומכת עליו שיכוון אותי."